

GRZEGORZ A. SKROBOTOWICZ

MEDIACJA W ZMIENIONYM MODELU POSTĘPOWANIA KARNEGO ZAGADNIENIA WYBRANE*

WPROWADZENIE

Instytucja mediacji karnej znana jest praktyce polskiego wymiaru sprawiedliwości od dnia 1 września 1998 r., tj. od momentu wejścia w życie kodeksu postępowania karnego¹, a zatem już od ponad 17 lat. W tym czasie objęta została tylko jedną nowelizacją², która weszła w życie z dniem 1 lipca 2003 r.

Od samego początku traktowano mediację jako instrument uzupełniający postępowanie karne³ oraz upatrywano w niej alternatywnego sposobu reakcji na popełniony czyn karny, a także postrzegano jako realną możliwość skutecznego niwelowania negatywnych skutków przestępstwa⁴. Aby jednak mediacja, i realizowana w jej ramach polityka konsensualnego sposobu rozwią-

Dr GRZEGORZ A. SKROBOTOWICZ – asystent Katedry Prawa Karnego Wykonawczego, Instytut Prawa, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: grzegorz.skrobotowicz@kul.pl

* Autor artykułu jest zdobywcą II miejsca w VI edycji ogólnopolskiego konkursu pt.: „Mediacja w zmienionym modelu postępowania karnego”, zorganizowanego w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Mediacji przez Prokuratora Generalnego Andrzeja Seremeta oraz Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm. [dalej: k.p.k.].

² Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155.

³ B. BIENKOWSKA, *Nowy kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych*, [w:] P. KRUSZYŃSKI (red.), *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Wydawnictwo ABC, Warszawa 1999, s. 15.

⁴ P. KRUSZYŃSKI (red.), B. BIENKOWSKA, C. KULESZA, P. PISZCZEK, *Wykład prawa karnego procesowego*, Wydawnictwo Temida, Białystok 1998, s. 321-322.

zywania konfliktów, mogła działać zgodnie z założeniami, to każdy z elementów ją tworzących musi pracować odpowiednio, zarówno do wyznaczonych mu celów, jak i adekwatnie do potrzeby czasów. Mając na uwadze konieczność usprawnienia działania „trybów w maszynie mediacyjnej”, niezbędne było dokonanie nowelizacji przepisów kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu karnego⁵ w zakresie, w jakim regulują one omawianą materię.

Niniejsze opracowanie stanowi zbiorcze przedstawienie głównych zmian legislacyjnych, które zaczęły obowiązywać od 1 lipca 2015 r., oraz prezentuje ich ocenę, a także zawiera propozycję kolejnych kroków, które w ocenie autora powinny zostać wykonane. Ponadto zestawione zostały ze sobą regulacje uchylone oraz uchwalone, co umożliwiło przedstawienie pełniejszego obrazu przeprowadzonej reformy. Już w tym miejscu należy stwierdzić, że część reform legislacyjnych miała charakter porządkowy, techniczny, natomiast część z nich w bardzo istotny sposób zmieniła procedurę mediacyjną.

Artykuł składa się z wprowadzenia, trzech części merytorycznych, w ramach których przedstawione zostały odmienne tematycznie zagadnienia, oraz zakończenia. Tak przyjęty podział miał za zadanie pogrupować poszczególne zmiany nowelizacyjne w celu ich lepszego przedstawienia oraz uwypuklić różnice w stosunku do stanu poprzedniego.

Stan prawny na dzień 1 stycznia 2016 r.

1. UCZESTNICY DYSKURSU MEDIACYJNEGO

W wyniku obszernej nowelizacji⁶ przepisów k.p.k. oraz niektórych innych ustaw dokonano także przeorganizowania i częściowego przemodelowania instytucji mediacji karnej, w tym jej roli i znaczenia dla procesu karnego. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zmiany w zakresie podmiotów związanych z mediacją, bowiem poszerzony został krąg organów uprawnionych do skierowania stron konfliktu na drogę polubownego rozwiązania sporu.

Na podstawie art. 23a § 1 k.p.k., oprócz sądu i prokuratora, działającego w postępowaniu przygotowawczym, oraz innego organu prowadzącego to postępowanie⁷, kompetencje do przekazania sprawy do mediacji otrzymał

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm. [dalej: k.k.].

⁶ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2013 r., poz. 1247 [dalej: nowelizacja k.p.k.].

⁷ Przed dniem 1 lipca 2015 r. organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w formie dochodzenia, najczęściej był nim funkcjonariusz Policji, mógł wydać postanowienie o skierowaniu

również referendarz sądowy. Rozszerzenie podmiotów o ten właśnie organ należy ocenić pozytywnie i uznać za działanie potrzebne i spójne z całościową koncepcją przeprowadzonej nowelizacji. Skoro ustawodawca przewidział miejsce dla referendarza sądowego w procesie karnym⁸, to przyznanie mu również i tej kompetencji w dużej mierze powinno usprawnić korzystanie z tego narzędzia sprawiedliwości naprawczej, jakim jest mediacja karna. Szczególne znaczenie będzie to miało w przypadku spraw karnych prowadzonych z oskarżenia prywatnego⁹. Stwierdzić należy, że skonstruowanie art. 23a § 1 k.p.k. w obecnie brzmiącej formie, w zakresie organów kierujących sprawę do mediacji, jest jednolite, jasne oraz kompleksowe.

Kolejna zmiana dotyczyła osoby prowadzącej postępowanie mediacyjne, czyli mediatora. W literaturze naukowej spotyka się definicję mediatora jako osoby, która „pełni rolę niezależnego od struktur orzekania i wykonywania kary, merytorycznie przygotowanego pośrednika, który ułatwia (stąd określenie «facilitator» – «ułatwiający»¹⁰) stronom dojście do porozumienia i jednocześnie jest strażnikiem procedury”¹¹.

Mediator odpowiedzialny jest za kompleksowe przeprowadzenie całego postępowania mediacyjnego, poczynając od poinformowania stron o zasadach i celach mediacji, poprzez zorganizowanie i przeprowadzenie spotkania lub spotkań, a kończąc na sporządzeniu pisemnego sprawozdania z całego przebiegu¹². W przypadku zawarcia ugody mediacyjnej, mediator powinien także służyć swoją pomocą przy jej sporządzeniu¹³. Na marginesie należy jednak zauważyć, że w literaturze naukowej przedmiotu zdarzają się również poglądy, zgodnie z którymi mediator jako neutralny podmiot powinien jedynie zapewnić stronom konfliktu warunki do zawarcia ugody mediacyjnej¹⁴.

sprawy do postępowania mediacyjnego, działając w trybie art. 325i § 2 k.p.k. W związku z powyższym uprawnienie takie występowało, ale regulacja znajdowała się w rozdziale 36a „Docho-dzenie”. Uchylenie § 2 art. 325i k.p.k. i umieszczenie wszystkich uprawionych organów w jednym paragrafie art. 23a k.p.k. ujednoliciło krąg podmiotów.

⁸ Zob. szerzej art. 93a k.p.k.

⁹ Zob. art. 489 § 1 k.p.k.

¹⁰ Neutralną osobę trzecią – mediatora, którego określa się również terminem „facilitator” – zob. J. WALUK, *Projekt założeń kodeksu postępowania mediatora*, „Mediator” 4(1998), nr 8, s. 13.

¹¹ Kodeks postępowania mediatora, część 1: „Przepisy ogólne” – zob. tamże, s. 15.

¹² Art. 23a § 6 k.p.k.

¹³ K. BARGIEL-MATUSIEWICZ, *Negocjacje i mediacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010, s. 94-96.

¹⁴ A. WACH, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2005, s. 223.

W celu ujednoczenia standardów i zasad, których przestrzegać powinien facilitator, stworzony został przez Polskie Centrum Mediacji Kodeks etyki mediatora¹⁵, stanowiący zbiór deontologicznych reguł przynależnych do tego zawodu.

Nowelizacja k.p.k., w odniesieniu do mediatora, znalazła swoje uregulowanie zarówno w aktach rangi ustawowej, jak i przepisach wykonawczych. Na wstępie należy zaznaczyć, że „mediator” jest profesją, która została wpisana do spisu zawodów Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – kod nr 263507¹⁶ – „mediator sądowy”¹⁷. Nie jest to sytuacja nowa, ponieważ w nieobowiązujących już rozporządzeniach Ministra Pracy i Polityki Społecznej także wyszczególniony był zawód „mediator” – kod nr 263502¹⁸ oraz nr 244504¹⁹. Obecnie tylko niewielka liczba osób traktuje go jako podstawowe, główne lub jedyne źródło utrzymania. Zdecydowana większość osób wykonuje zawód mediatora w sprawach karnych hobbistycznie, głównie finansując się z pracy w innej profesji, nie zawsze mającej wiele wspólnego z szeroko rozumianym wymiarem sprawiedliwości²⁰.

Przechodząc do zmian legislacyjnych – po pierwsze – zacząć należy od modyfikacji o charakterze technicznym, porządkowym. Dokonano korekty samego określającego mediatora poprzez zmianę z „osoby godnej zaufania” na „osobę do tego uprawnioną”. Taki zabieg spowodował m.in. usunięcie dualizmu występującego w przepisach k.p.k., bowiem pod terminem „osoby godnej zaufania” rozumiana była, oraz jest także i obecnie, osoba która chciałaby udzielić indywidualnego poręczenia niemajątkowego²¹. Dokonując

¹⁵ Polskie Centrum Mediacji, *Kodeks etyki mediatora*, Warszawa 2003 (<http://mediator.org.pl/uploaded/dokumenty/kodeks%202006.pdf>) [dostęp: 08.08.2015].

¹⁶ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z 2014 r., poz. 1145. W przedmiotowym załączniku umiejscowiony został także pod pozycją numer 263502 – „mediator”, co wskazuje na wyróżnienie wśród zawodów: mediatora („poza sądowego”) i mediatora sądowego.

¹⁷ M. GRUDZIECKA, *Zawód mediator*, [w:] A. GRETKOWSKI, D. KARBARZ (red.), *Mediacja w teorii i praktyce*, Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej, Stalowa Wola 2009, s. 256-257.

¹⁸ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. – *Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakres jej stosowania*, Dz.U. z 2010 r., Nr 82, poz. 537.

¹⁹ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z dnia 16 grudnia 2004 r., Nr 265, poz. 2644.

²⁰ M. GRUDZIECKA, J. KSIĄŻEK, *Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, [w:] L. MAZOWIECKA (red.), *Mediacja*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 322 i 329.

²¹ Zob. art. 272 k.p.k.

delimitacji pojęcia „osoba godna zaufania”, o której mowa w art. 272 k.p.k.²², należy jednoznacznie stwierdzić, że to nie była osoba godna zaufania, występująca w rozumieniu art. 23a k.p.k. przed dniem 1 lipca 2015 r., która została wpisana do wykazu mediatorów prowadzonego przez prezesa sądu okręgowego²³.

Po drugie, istotnym zmianom uległ katalog osób, które nie mogą prowadzić postępowania mediacyjnego²⁴. Zgodnie z obowiązującym porządkiem prawnym, wyróżnia się mediatorów stałych, którzy wpisani są na listę prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego, oraz mediatorów incydentalnych, powoływanych *ad hoc* do konkretnej sprawy, którzy nie są umieszczeni w tym wykazie²⁵. Oprócz przypadków wymienionych taksatywnie w art. 40 i art. 41 § 1 k.p.k.²⁶, od prowadzenia mediacji wyłączony jest, w obowiązującym stanie prawnym, sędzia i prokurator, a także asesor prokuratorski i aplikanci do tych zawodów, „ławnik, referendarz sądowy, asystent sędziego, asystent prokuratora oraz funkcjonariusz instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw”²⁷. Mediację może natomiast prowadzić adwokat lub radca prawny, aplikanci do tych profesji prawniczych, bowiem te zawody nie zostały umieszczone w brzmieniu art. 23a § 3 k.p.k., a także pracownik sądu, prokuratury lub organów powołanych do ścigania przestępstw²⁸, o ile tylko osoby wykonujące wyżej wymienione profesje zostaną wpisane do właściwego wykazu prowadzonego przez prezesa sądu okręgowego²⁹. Tryb wyłączenia osoby od możliwości pełnienia funkcji mediatora w konkretnej sprawie unormowany został w art. 42 k.p.k., do którego odsyła art. 23a § 3 zd. 2 k.p.k.³⁰

Wprowadzone zmiany odnoszące się do osób wyłączonych od możliwości prowadzenia mediacji należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza że uprzednia regulacja w tym zakresie była nadmiernie obszerna, ponieważ zamykała moż-

²² W. GRZESZCZYK, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 256.

²³ Zob. uchylony § 5 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, Dz.U. z 2003 r., Nr 108, poz. 1020.

²⁴ § 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, Dz.U. z 2015 r., poz. 716 [dalej: r.w.s.p.m.].

²⁵ Na wykazie instytucji i osób godnych zaufania stałych mogą znajdować się wyłącznie osoby lub instytucje spełniające kryteria zawarte w § 3 i § 4 r.w.s.p.m.

²⁶ Normujących przypadki wyłączenie sędziego jako *iudex suspectus* i *iudex inhabilis*, a odnoszących się *per analogiam* do mediatora.

²⁷ Art. 23a § 3 k.p.k.

²⁸ O ile osoby te nie są zatrudnione na stanowiskach objętych wyłączeniem.

²⁹ § 2 w zw. z § 4 w zb. z § 6 r.w.s.p.m.

³⁰ Uprzednio regulacja ta opisana była w art. 23a § 3 k.p.k.

liwość bycia mediatorem osobom, które mogłyby być zainteresowane ubieganiem się o wpis do właściwego wykazu, np. aplikantom adwokackim lub radcowskim.

Częściowej zmianie uległy także wymogi stawiane osobie ubiegającej się o umieszczenia na wykazie mediatorów stałych prowadzonym przez prezesa sądu okręgowego. Jak miało to miejsce w uchylonym rozporządzeniu, wydanym na podstawie art. 23a § 5 k.p.k., tak i obecnie można je podzielić na dwie grupy, tzn. na wymogi mierzalne i wymogi niemierzalne (opisowe, o charakterze deklaratoryjnym)³¹. Do tych pierwszych, zgodnie z § 4 r.w.s.p.m., należą: posiadanie obywatelstwa polskiego³², ukończenie 26. roku życia, „korzystanie w pełni z praw publicznych i posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych”³³, oraz „brak prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe”³⁴.

Do drugiej grupy należy przypisać legitymowanie się przez kandydata następującymi cechami: znajomością języka polskiego w mowie i piśmie³⁵, posiadaniem umiejętności i wiedzy w zakresie przeprowadzania postępowania mediacyjnego, rozwiązywania konfliktów i nawiązywania kontaktów międzyludzkich³⁶, a także udzielenie rękojmi należytego wykonywania obowiązków mediatora³⁷. Katalog wymogów zaklasyfikowanych do drugiej grupy, w mojej ocenie, niestety określić należy jako nieostry. Szczególnie negatywnie ocenić należy zmianę w zakresie wymogu określonego w § 4 pkt 6 r.w.s.p.m., uprzednio występujący w zmienionej formie w § 3 pkt 6 d.r.w.s.p.m., odnoszącego się co do wiedzy posiadanej przez kandydata na przyszłego mediatora. Aktualnie obowiązujące sformułowanie nakłada na osobę ubiegającą się o wpis do wykazu posiadania umiejętności oraz wiedzy w odpowiednim

³¹ Zob. § 6 ust. 1 r.w.s.p.m.

³² Lub zgodnie z § 4 pkt 1 r.w.s.p.m.: „obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w tych przepisach”.

³³ § 4 pkt 2 r.w.s.p.m., uprzednio w § 3 pkt 2 d.r.w.s.p.m.: „korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich”.

³⁴ § 4 pkt 5 r.w.s.p.m., uprzednio w § 3 pkt 5 d.r.w.s.p.m.: „nie była karana za przestępstwo umyślne”.

³⁵ § 4 pkt 4 r.w.s.p.m., uprzednio w § 3 pkt 4 d.r.w.s.p.m.: „biegle włada językiem polskim”.

³⁶ § 4 pkt 6 r.w.s.p.m., uprzednio w § 3 pkt 6 d.r.w.s.p.m.: „posiada umiejętności likwidowania konfliktów oraz wystarczającą do przeprowadzania postępowania mediacyjnego wiedzę, w szczególności w zakresie psychologii, pedagogiki, socjologii, resocjalizacji lub prawa”.

³⁷ § 4 pkt 7 r.w.s.p.m., uprzednio w § 3 pkt 7 d.r.w.s.p.m.

zakresie, nie wskazując jednocześnie, w jaki sposób ma ona zostać zdobyta. Jak wskazuje praktyka, kandydaci na mediatorów uczestniczą w kursach i programach organizowanych przez różnego rodzaju ośrodki edukacyjne i szkoleniowe.

Analizując szczegółowo przepisy k.p.k. i r.w.s.p.m. pod kątem wymogów dotyczących osoby, która może ubiegać się o uzyskanie statusu mediatora, stwierdzić także należy, że brak jest stosownych regulacji dotyczących obowiązku posiadania przez kandydata na mediatora odpowiedniego wykształcenia, a także posiadania miejsca, w którym mogłoby odbyć się spotkanie mediacyjne, i spełniającego określone wymogi oraz standardy³⁸.

2. ZASADY MEDIACYJNE

Z całkowitą aprobatą należy przyjąć dodanie w drodze nowelizacji k.p.k. naczelnych zasad mediacyjnych, które funkcjonowały już w samym dyskursie mediacyjnym, jak i były postulowane w literaturze poświęconej tej tematyce³⁹.

Po pierwsze, zgodnie z art. 23a § 4 k.p.k. wyraźnie wyartykułowana została zasada dobrowolności udziału w mediacji. Dyrektywa ta stanowi podstawowy punkt wyjścia dla całej procedury mediacyjnej, bowiem z uwagi na szczególną specyfikę spraw karnych jako takich, aby można było prognozować jakiegokolwiek sukces mediacji, to strony konfliktu muszą być gotowe na rozmowę o popełnionym czynnie karalnym. Gotowość ta będzie wyrażona poprzez złożenie oświadczenia w przedmiocie zgody na udział w mediacji⁴⁰. Wyrażenie owej aprobaty, jako przejaw dobrowolności mediacji, wynikał co prawda z treści art. 23a k.p.k. w jego poprzednim brzmieniu⁴¹, niemniej jednak dopiero aktualnie wyraźnie wskazano, że udział w całej mediacji jest dobrowolny, poczynając od zgody na udział w niej, a kończąc na zawarciu ugody mediacyjnej. Dodatkowo wskazano dwa warianty odebrania akceptacji na odwołanie się do tego narzędzia ADR. Zgodę może odebrać albo

³⁸ § 13 ust. 1 r.w.s.p.m. stanowi, że: „Postępowania mediacyjnego nie przeprowadza się w lokalu zajmowanym przez uczestników lub ich rodziny ani w budynkach organów uprawnionych do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego”. Zgodnie z § 13 ust. 2 r.w.s.p.m. po uzyskaniu zgody uczestników mediacji, w przypadkach uzasadnionych, istnieje możliwość przeprowadzenia mediacji w lokalu, w którym zamieszkują strony konfliktu lub ich rodziny.

³⁹ G. SKROBOTOWICZ, *Zalety mediacji karnej*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2, s. 128 i n.

⁴⁰ Art. 23a § 1 k.p.k.

⁴¹ T. GRZEGORCZYK, J. TYLMAN, *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis Polska, Warszawa 2014, s. 52-53.

organ wydający postanowienie w przedmiocie skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego, albo już mediator. Zarówno jeden, jak i drugi podmiot musi uprzednio poinformować uczestników przyszłej mediacji o celach i zasadach postępowania mediacyjnego oraz pouczyć „ich o możliwości cofnięcia tej zgody aż do zakończenia postępowania mediacyjnego”⁴². Nałożenie powyższego obowiązku na mediatora nie jest w pełni uzasadnionym rozwiązaniem, ponieważ w polskim systemie prawa karnego nie występuje instytucja mediacji przymusowej czy też kierowania do niej spraw z urzędu, co powodowałoby odbieranie zgody dopiero przez mediatora.

Na podstawie art. 23a § 1 k.p.k. sięgnięcie po mediację może nastąpić albo za zgodą stron, albo z ich inicjatywy⁴³. Oznacza to, że albo obie strony wyrażają od razu chęć udziału w mediacji i wówczas organ wydający postanowienie odbiera taką zgodę i poucza „o celach i zasadach postępowania mediacyjnego”⁴⁴, albo jeżeli inicjatywa mediacyjna pochodzi tylko od oskarżonego lub pokrzywdzonego, to przed wydaniem takiego orzeczenia należałoby zwrócić się z pytaniem do drugiej strony konfliktu, czy wyraża gotowość do podjęcia się udziału w mediacji i po uzyskaniu pozytywnej odpowiedzi dopiero wydać stosowne postanowienie. Kierowanie spraw do mediacji bez posiadania zgód od wszystkich stron konfliktu jest rozwiązaniem chybionym, ponieważ może kształtować takie sytuacje, w których to pokrzywdzony złoży wniosek o poddaniu się postępowaniu mediacyjnemu, a następnie uprawniony organ wyda postanowienie w tym przedmiocie, bez odbierania zgody od oskarżonego, i dopiero mediator, do którego trafi sprawa, zobowiązany będzie odebrać taką zgodę od domniemanego sprawcy czynu. W tym miejscu powstaje kolejny, istotny problem, jeżeli oskarżony nie wyrazi chęci wzięcia udziału w mediacji. Ofiara przestępstwa z pewnością może odczuwać duży dyskomfort, że jej dobra wola została niedoceniona, a w skrajnych przypadkach może wystąpić także zjawisko wtórnej wiktyimizacji i uczucie kolejnego pokrzywdzenia, lecz tym razem w ramach wymiaru sprawiedliwości. Dodatkowo powstaje kwestia wynagrodzenia przypadającego dla mediatora za podjęcie się mediacji, bo przecież pierwsze czynności zostały już przez niego wykonane, a zatem należy mu się przewidziana prawem należność.

⁴² Art. 23a § 4 k.p.k. w zw. z art. 23a § 1 k.p.k.

⁴³ A. KALISZ, A. ZIENKIEWICZ, *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 74-75.

⁴⁴ Art. 23a § 1 k.p.k.

Mając na uwadze powyższy opis sytuacyjny, należy stwierdzić, że uzasadnione byłoby zobowiązanie organu, który ma skierować sprawę do mediacji, aby uprzednio obligatoryjnie odebrał oświadczenie od stron konfliktu: oskarżonego i pokrzywdzonego, czy wyrażają chęć udziału w mediacji, bowiem, zgodnie z art. 23a § 1 k.p.k., jest on i tak zobligowany do poinformowania o zasadach rządzących mediacją karną. Wówczas strony konfliktu, będąc świadome sposobu działania mediacji, wyrażając zgodę trafiałyby już do wyznaczonego mediatora, który rozpoczynałby samą mediację. Oczywiście strony konfliktu uprawnione są do cofnięcia swojej zgody, zgodnie z zasadą dobrowolności mediacji, jednak w tym przypadku byłoby to odwołanie swojego pierwotnego oświadczenia, a nie po prostu jego niewyrażenie.

W tym miejscu należy także zwrócić uwagę na jedną z najważniejszych zmian z punktu widzenia pokrzywdzonego oraz efektywności samej mediacji, a mianowicie na kolejność odbierania zgody na udział w mediacji. W obecnym brzmieniu ową zgodę należy obligatoryjnie w pierwszej kolejności odebrać od oskarżonego (oskarżonych), a następnie od pokrzywdzonego (pokrzywdzonych)⁴⁵. Zamianę w kolejności odbierania zgody na poddanie się mediacji należy ocenić zdecydowanie pozytywnie, bowiem praktycznie⁴⁶ wyeliminowała ona sytuacje, w których najpierw uprawniony organ zwracał się do ofiary przestępstwa, np. podczas przesłuchiwanie takiej osoby w charakterze świadka, a dopiero potem do potencjalnego sprawcy. Należy ufać, że organy uprawnione do kierowania spraw do mediacji będą trzymały się tej ustawowej kolejności wyrażania zgody na mediację.

Kolejne zasady mediacyjne zostały uregulowane w art. 23a § 7 k.p.k. Zgodnie z brzmieniem powyższego przepisu, mediacja musi być prowadzona w sposób bezstronny i poufny. Obie dyrektywy stanowią gwarancję dla zasady dobrowolności, bowiem dopiero zapewnienie stron konfliktu przez mediatora, że względem każdej z nich będzie zachowywał się w maksymalnie zbliżony sposób, a sam fakt prowadzenia mediacji pozostanie poufny, daje podstawę do realnego i polubownego zawarcia ugody mediacyjnej, a następnie jej wykonania.

Uszczegółowieniem i jednoczesnym podkreśleniem znaczenia zasady poufności w mediacji było dodanie art. 178a k.p.k. Ten bezwzględny zakaz dowodowy w sposób bezwarunkowy wyłączył możliwość przesłuchania mediatora w charakterze świadka „co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne”.

⁴⁵ Art. 23a § 1 k.p.k.

⁴⁶ Z wyłączeniem sytuacji, która została opisana powyżej.

Zakaz rozciąga się na wszystkie etapy postępowania karnego i podlega jedynie ograniczeniu w zakresie „informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 Kodeksu karnego”⁴⁷. Dodanie art. 178a k.p.k. stanowi urzeczywistnienie zgłaszanych postulatów dotyczących utajnienia przebiegu postępowania mediacyjnego. Można jednak zastanowić się, czy nie wystarczyło dodanie punktu trzeciego do obowiązującego art. 178 k.p.k., który wymienia obrońcę, adwokata, radcę prawnego⁴⁸ oraz duchownego jako osoby, których nie wolno przesłuchać w charakterze świadków co do faktów, których dowiedzieli się we wskazanych w przepisie przypadkach.

De lege lata należałoby rozważyć możliwość modyfikacji zakazu bezwarunkowego na zakaz warunkowy poprzez dodanie do art. 178a k.p.k. następującego sformułowania: „chyba, że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji”. Powyższe rozszerzenie stworzyłoby dla stron swoisty wentyl bezpieczeństwa poprzez uwzględnienie sytuacji, w której zezwoliłyby one na przesłuchanie mediatora w charakterze świadka. Szczególnie mogłoby to mieć znaczenie, jeżeli złożone zeznania przez świadka (mediatora) mogłyby wpłynąć na końcowe orzeczenie lub na wskazanie faktycznych oczekiwań ofiary oraz sprawcy, które zawarte zostały w ugodzie lub zgłoszone w trakcie trwania mediacji. Złożenie oświadczenia musiałyby być wyraźne i jednoznaczne oraz przybrać formę pisemną lub ustną – deklaracja złożona do protokołu np. rozprawy. Za potrzebą takiej zmiany może przemawiać fakt, że na podstawie art. 259¹ Kodeksu postępowania cywilnego⁴⁹ analogiczną gwarancję posiada mediator w ramach procesu cywilnego. Zgodnie z przywołanym wcześniej przepisem, co do zasady, osoby prowadzącej mediacji nie wolno przesłuchać w charakterze świadka odnośnie do faktów, o których dowiedziała się w wyniku przeprowadzonego konsensualnego postępowania. Odstępstwo od tego zakazu może jednak nastąpić w sytuacji, gdy same strony zwolnią mediatora z obowiązku zachowania tajemnicy⁵⁰. Wprowadzenie tożsamych unormowań na grunt procesu karnego przyczyniłoby się do unifikacji instytucji mediatora w całym polskim systemie prawnym⁵¹.

⁴⁷ Art. 178a k.p.k. *in fine*.

⁴⁸ Od dnia 1 lipca 2015 r.

⁴⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Dz.U. z 2014 r., poz. 101 z późn. zm. [dalej: k.p.c.].

⁵⁰ Art. 183⁴ § 2 k.p.c.

⁵¹ G. SKROBOTOWICZ, *Rola mediatora w stanie prawnym po 1 lipca 2015 r. – nowe wyzwania i problemy – kilka uwag*, [w:] T. GARDOCKA, M. JAKUBIK (red.), *Sytuacja procesowa uczestników postępowania karnego po 1 lipca 2015 roku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, s. 15-16.

3. WYNIK MEDIACJI A ZAKOŃCZENIE POSTĘPOWANIA KARNEGO

Nowelizacja przepisów k.p.k. w istotny sposób zmieniła także status prawny ugody mediacyjnej oraz znaczenie sposobu zakończenia mediacji dla ukończenia całego procesu karnego.

Pojednanie się pokrzywdzonego z oskarżonym oraz zawarcie ugody mediacyjnej stanowią, w założeniu ADR-u, niezwykle istotny aspekt całego procesu mediacyjnego. Oczywiście może zdarzyć się sytuacja, w której strony konfliktu, w trakcie trwającej mediacji, pojednają się ze sobą, ale uznają, że nie ma potrzeby lub wręcz nie chcą sporządzać ugody mediacyjnej. W takim przypadku również należy stwierdzić, że mediacja spełniła pokładane w niej nadzieje, bowiem ofiara przestępstwa pogodziła się z domniemanym sprawcą czynu karalnego. Należy jednak zauważyć, że ukoronowanie całego dyskursu mediacyjnego stanowi zawarcie ugody i zrealizowanie wszystkich zobowiązań w niej umieszczonych. Podkreślić trzeba, że zasada dobrowolności mediacji⁵² dotyczy udziału w mediacji i nie rozciąga się na działania, które mają miejsce już po jej zakończeniu, a które dotyczą wykonania zobowiązań mediacyjnych. Jeżeli strony w sposób nieprzymuszony nie realizują zaakceptowanych ustaleń, to na podstawie art. 107 k.p.k. pojawia się możliwość ich „przymusowego” dochodzenia.

Nowelizacja przytoczonego powyżej przepisu w istotny sposób zmieniła znaczenie i status prawny ugody mediacyjnej, bowiem z umowy cywilnoprawnej stała się ona tytułem egzekucyjnym, który może podlegać zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności i stać się ostatecznie tytułem wykonawczym⁵³. Nastąpiło zrównanie statusu prawnego z ugodą zawartą przed sądem. Zgodnie z treścią art. 107 § 1 k.p.k.: „Sąd lub referendarz sądowy nadaje na żądanie osoby uprawnionej klauzulę wykonalności orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji”. Za takie orzeczenie uważa się ugodę zawartą w postępowaniu mediacyjnym⁵⁴. Jednocześnie ustawodawca przewidział swoisty „zawór bezpieczeństwa” poprzez przyznanie sądowi oraz referendarzowi sądowemu możliwości odmowy „nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem, w całości lub w części, jeżeli uгода jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo

⁵² Art. 23a § 4 k.p.k.

⁵³ Zob. szerzej art. 776-777 k.p.c.

⁵⁴ Art. 107 § 3 k.p.k.

zmierza do obejścia prawa”⁵⁵. Taki mechanizm gwarancyjny należy ocenić pozytywnie i uznać za instrument bardzo potrzebny. Teza taka oparta jest na faktycznej zawartości ugód mediacyjnych, tj. treści zobowiązań ustalonych przez strony. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na rolę mediatora przy spisywaniu ugody mediacyjnej. Zgodnie z art. 23a § 6 k.p.k. w zw. z § 16 r.w.s.p.m. po zakończonym postępowaniu mediacyjnym osoba do tego uprawniona sporządza pisemne sprawozdanie z przebiegu mediacji, w tym jej wyników, i przesyła je do organu, który skierował sprawę do mediacji. Z uwagi na to, że w polubownym rozwiązaniu konfliktu uczestniczą ofiary oraz sprawcy przestępstw, którzy najczęściej nie posiadają wykształcenia prawniczego, przyjąć należy, że to mediator, oprócz czuwania nad prawidłowością przebiegu mediacji, sporządza ugodę mediacyjną, wpisując w jej treść ustalenia powzięte przez uczestników. Pojawia się jednak zasadnicze pytanie, jakiego rodzaju zobowiązania mediacyjne trafiają do takiej ugody. Jak wykazują badania⁵⁶, często są to ustalenia o charakterze niemajątkowym, które polegają na określonym działaniu lub powstrzymaniu się od jakiegoś działania. Zobowiązania takie, pomimo że niezwykle istotne z punktu widzenia stron mediacji, nie nadają się do egzekucji w myśl przepisów k.p.c. i tym samym, jeżeli nie zostaną dobrowolnie wykonane, to aparat państwowy w postaci funkcjonariusza publicznego – komornika sądowego, nie będzie w stanie wyegzekwować takiego działania lub zaniechania polegającego na deklaracji, że oskarżony nigdy więcej nie popełni zarzucanego mu przestępstwa albo że będzie powstrzymywał się od nadużywania alkoholu czy innych środków odurzających.

Tytułem uzupełnienia trzeba odwołać się do art. 107 § 2 k.p.k., w myśl którego „orzeczenia nakładające obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązkę orzeczoną na rzecz pokrzywdzonego uważa się za orzeczenia co do roszczeń majątkowych, jeżeli nadają się do egzekucji w myśl przepisów Kodeksu postępowania cywilnego”. Przepis ten ma zastosowanie także do zobowiązań majątkowych zawartych w ugodzie mediacyjnej⁵⁷. Tym samym postawić należy tezę, że w przypadku nadawania klauzuli wykonalności ugodzie mediacyjnej, powinna ona obejmować tę część porozumienia, która możliwa jest do wykonania przez komornika w ramach postępowania egzekucyjnego. Strony mediacji muszą

⁵⁵ Art. 107 § 4 k.p.k.

⁵⁶ G. SKROBOTOWICZ, *Mediacja w sprawach o przemoc w rodzinie*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3, s. 89-93.

⁵⁷ Zgodnie z art. 107 § 3 k.p.k.

zostać poinformowane, że ugoda mediacyjna może ewentualnie zostać „przymusowo” wyegzekwowana tylko w części.

Mając na uwadze powyższe spostrzeżenia, należy duży nacisk położyć na edukację mediatorów, aby osoby te posiadały co najmniej niezbędne minimum z zakresu wiedzy prawniczej, bowiem w końcowym rozrachunku to na nie „spadnie odpowiedzialność”, że zawarta ugoda nie nadaje się do wykonania, lub jest niezgodna z prawem, albo zmierza do jego obejścia. Najmniej pożądanym efektem byłaby sytuacja, w której całe postępowanie mediacyjne zostało przeprowadzone zgodnie z literą prawa i w duchu konsensusu, natomiast ugoda mediacyjna nie dawała się ewentualnie zrealizować, przynajmniej częściowo, przy pomocy organu egzekucyjnego.

Omawiając wpływ ugody mediacyjnej na cały proces karny, należy obowiązkowo zwrócić uwagę na nowy mechanizm konsensualny, który pojawił się w dziale I k.p.k. W wyniku tzw. nowelizacji do nowelizacji⁵⁸ dodany został m.in. art. 23b k.p.k., który w znaczącym stopniu przyczynił się do wzmocnienia roli mediacji, a szczególnie wpływu jej przebiegu i zakończenia na końcowy wynik procesu karnego. Przytoczony przepis w § 1 odsyła do art. 59a⁵⁹ k.k., który stanowi przejaw konsensualności postępowania karnego. Zgodnie z jego brzmieniem w zakresie omawianej problematyki mediacyjnej pojawiło się uprawnienie do realnego wpływu stron mediacji, prowadzonej w określonych sprawach karnych ściganych z oskarżenia publicznego, na zakończenie całego procesu. Art. 59a § 1 k.k. przewiduje, co do zasady⁶⁰, umorzenie postępowania karnego prowadzonego w sprawie „o występki zagrożony karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także o występki przeciwko mieniu zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jak również o występki określony w art. 157 § 1. [...]. Jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji sprawca, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, pojednał się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji i naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie”, a pokrzywdzony złożył wniosek w przedmiocie umorzenia. Dodatkowo, jeżeli w wyniku popełnionego czynu karalnego szkodę poniosło więcej pokrzywdzonych, to umorzenie postępowania możliwe jest dopiero po pojednaniu się i naprawie-

⁵⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

⁵⁹ Dodany w omawianej nowelizacji z 27 września 2013 r.

⁶⁰ Zgodnie z art. 59a § 3 nie stosuje się art. 59a § 1 k.p.k., „jeżeli zachodzi szczególna okoliczność uzasadniająca, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary”.

niu przez sprawcę szkody oraz po zadośćuczynieniu „za wyrządzoną krzywdę w stosunku do wszystkich pokrzywdzonych”⁶¹.

Mechanizm przewidziany przez art. 59a k.k. może wywoływać wiele kontrowersji, ponieważ umorzenie postępowania karnego nastąpi po spełnieniu się taksatywnie wymienionych przesłanek formalnych. Brak jest natomiast przesłanek materialnych, jak ma to miejsce w przypadku zbliżonej instytucji, tj. warunkowego umorzenia postępowania karnego⁶². Nadto procedura przewidziana w opisywanym przepisie może sprawiać wrażenie, że premiuje majątnych sprawców czynu, bowiem są oni w stanie „wykupić się” od potencjalnej odpowiedzialności karnej. Z drugiej strony pojawia się problem miarkowania wartości naprawionej szkody lub wyrządzonej krzywdy. Ocena pozostawiona została pokrzywdzonemu, który może oczekiwać należności pieniężnych niewspółmiernych do faktycznie poniesionych strat. Do rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku złożonego na podstawie art. 59a k.p.k. uprawniony jest prokurator lub sąd, jeżeli wniosek został złożony po wniesieniu aktu oskarżenia⁶³. Organ wydaje postanowienie, na które przysługuje zażalenie⁶⁴.

Ustawodawca, wprowadzając art. 23b k.p.k. i art. 59a k.k., włożył w ręce stron mediacji uprawnienie do realnego wpływania na toczące się postępowanie karne. Ten mechanizm musi jednak podlegać szczególnej kontroli sprawowanej przez uprawnione organy, szczególnie w sytuacjach, w których może dochodzić do wypaczenia instytucji mediacji oraz „prywatyzacji prawa karnego” i podziału na oskarżonych „lepszycy” – zamożnych i „gorszych” – niezamożnych. Z drugiej strony w treść ugody mediacyjnej uzasadnione będzie wpisane zobowiązanie się pokrzywdzonego do złożenia wniosku z art. 59a k.p.k. po zrealizowaniu przez oskarżonego ustalonych zobowiązań. Taki postulat, szczególnie dla oskarżonego, będzie miał duże znaczenie. Można przyjąć, że jeżeli domniemany sprawca przestępstwa będzie posiadał obrońcę, to może on nalegać na zamieszczenie takiego zobowiązania.

Praktyka najbliższych lat pokaże, czy doświadczenie sędziowskie i prokuratorskie pozwoli na sprawne działanie tej nowej, konsensualnej konstrukcji prawnej, a także czy nie stanie się ona narzędziem do szybkiego „wykupienia się” od odpowiedzialności karnej.

⁶¹ Art. 59a § 2 k.p.k.

⁶² Zob. art. 66 k.k.

⁶³ Art. 23b § 1 k.p.k.

⁶⁴ Art. 23b § 2 k.p.k.

Kwestią otwartą pozostaje również odpowiedź na pytanie, czy w zmienionym modelu mediacji karnej można spodziewać się częstszego z niej korzystania już na etapie postępowania przygotowawczego? Należy zgodzić się z opinią wyrażoną przez L. Mazowiecką, że to może mieć miejsce, jednak ciągle mediacja nie będzie uznawana „za pełnowartościową w procesie podejmowania decyzji procesowych”⁶⁵, pomimo że ustawodawca zrobił dużo w tym zakresie poprzez nowelizację k.p.k.⁶⁶, w tym także zmianę brzmienia art. 335 k.p.k.⁶⁷

ZAKOŃCZENIE

Polski legislator wreszcie podjął się dawno wyczekiwanej „modernizacji” instytucji mediacji karnej i dostosowania jej do potrzeb obecnych czasów. Zadanie to jednak nie było łatwe, ale musiało zostać przeprowadzone i zostało wykonane, ale tylko częściowo.

Zmiany legislacyjne przepisów k.k. niestety nie objęły art. 53, w tym szczególnie paragrafu 3, który zawiera jedną z dyrektyw sądowego wymiaru kary⁶⁸. Zgodnie z k.k.: „sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem”. Stwierdzić trzeba, że taka treść przytoczonego przepisu powoduje, że jest on korzystniejszy dla oskarżonego, natomiast interes pokrzywdzonego nie jest należycie zabezpieczony. Należy zatem, przy rozważaniu kolejnej nowelizacji, uwzględnić także i ten aspekt.

Nowelizacja niestety nie objęła również kwestii wynagrodzenia należnego mediatorowi. Zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym⁶⁹: „Należność zryczał-

⁶⁵ L. MAZOWIECKA, *Szanse na mediację w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 10, s. 95.

⁶⁶ Zob. szerzej art. 335 k.p.k. w kontekście zakończenia postępowania przygotowawczego oraz uwzględnienia prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego.

⁶⁷ K. DUDKA, *Rola prokuratora w znowelizowanym postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1-2, s. 61.

⁶⁸ Zob. D. GIL, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, (LEX Szkolnictwo Wyższe i Nauka on-line), [dostęp: 28.09.2015].

⁶⁹ Dz.U. z 2013 r., poz. 663 t.j. [dalej: r.w.s.w.].

towana za przeprowadzenie postępowania mediacyjnego wynosi 120 zł”. Z uwagi na to, że kwota ta jest stała, to nie ma znaczenia, ile spotkań mediacyjnych zostanie przeprowadzonych oraz ile czasu każde z nich będzie trwało. Dodatkowo mediator może liczyć na zwrot poniesionych kosztów doręczenia korespondencji w zryczałtowanej wysokości 20 zł⁷⁰. Stwierdzić zatem należy, że łączna kwota, jaką może otrzymać osoba prowadząca postępowanie mediacyjne, jest bardzo niska, a tym samym osoba, która chciałaby wykonywać wyłącznie ten zawód i utrzymywać się tylko z wynagrodzenia pochodzącego z tego źródła, jest bardzo trudne. *De lege ferenda* należy podnieść wysokość wynagrodzenia, aby odpowiadało ono potrzebom dzisiejszych czasów, w szczególności że osoba prowadząca mediację zobowiązana jest zapewnić na własny koszt lokal, w którym mediacja ma się odbyć. Ze względu na to, że mediator nie jest organem procesowym, gdyż nie wydaje decyzji procesowych o charakterze władczym, a samo postępowanie mediacyjne toczy się obok postępowania karnego, a czynności podejmowane w jego ramach nie mają waloru czynności procesowych⁷¹, to mediator nie powinien być pracownikiem wymiaru sprawiedliwości. Dlatego też bardziej uzasadnionym rozwiązaniem byłoby ściślejsze uzależnienie wysokości wynagrodzenia od nakładu pracy, poprzez np. płacenie za każdą godzinę jego pracy lub przynajmniej za każde odbyte spotkanie. Jak długo wynagrodzenie nie będzie odpowiadało dzisiejszym standardom, tak długo nie będzie osób profesjonalnie i w pełni wykonujących zadań mediatora w sprawach karnych.

Rozważenia wymaga kwestia dokonania profesjonalizacji, profilowania i specjalizacji mediatorów do prowadzenia odpowiednich typów spraw z poszczególnych gałęzi prawa. Postulat ten przekłada się również na przeprowadzanie stosownych szkoleń oraz kursów obejmujących dany zakres prawa oraz regulacji prawnych. Tezę tę argumentuję obowiązkiem posiadania przez osobę mediatora praktycznej wiedzy w zakresie konkretnego sektora prawa. W przypadku postępowania karnego, mediator powinien umieć ocenić, jakie może zapaść orzeczenie i jaka może zostać orzeczona kara bądź środek karny. Powoduje to konieczność organizowania i przeprowadzania szkoleń z praktykami szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza z sędziami, prokuratorami i policjantami. Osoba posiadająca odpowiednie przygotowanie oraz wiedzę, jest w stanie skutecznie i realnie pomóc stronom

⁷⁰ § 1 r.w.s.w.

⁷¹ D. KUŹELEWSKI, *Mediacja w postępowaniu karnym a zasada prawdy materialnej*. [w:] Z. SOBOLEWSKI, G. ARTYMIĄK (red.), *Zasada prawdy materialnej. Materiały z konferencji Krasieczyn 15-16 października 2005 r.*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2006, s. 124.

konfliktu dojść do porozumienia. W szczególności legitymowanie się przez mediatora odpowiednim przygotowaniem skutkować będzie rzeczywistym przedstawieniem uczestnikom mediacji korzyści płynących z zawarcia ugody mediacyjnej oraz ewentualnych konsekwencji odstąpienia od trwającego postępowania mediacyjnego.

Kwestią, które ciągle wymaga bardziej szczegółowego uregulowania, jest weryfikacja wykonalności zobowiązań mediacyjnych, zwłaszcza tych, które mają być wykonane w dłuższym czasie. Częściowo to zagadnienie znalazło swoje rozwiązanie w art. 23b k.p.k. w zw. z art. 59a k.k., ale dotyczy ono tylko określonych przypadków, wskazanych w przytoczonych przepisach. W pozostałym zakresie brak jest odpowiednich mechanizmów weryfikacyjnych i pozostaje stronie mediacji uruchomienie procedury egzekucyjnej poprzez uzyskanie tytułu wykonawczego i złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji do komornika sądowego. Co i tak nie gwarantuje zaspokojenia dochodzonej wierzytelności z uwagi na np. złą sytuację finansową dłużnika (skazanego).

Podsumowując niniejsze rozważania należy stwierdzić, że mediacja w zmienionym modelu postępowania karnego częściowo została dostosowana do aktualnych czasów i obowiązujących potrzeb społeczeństwa oraz wymiaru sprawiedliwości. Kierunek działań obrany przez ustawodawcę należy ocenić pozytywnie z zastrzeżeniami, które zostały wskazane w niniejszym opracowaniu. Zaznaczyć również trzeba, że w przypadku instytucji mediacji karnej jest jeszcze dużo do zrobienia i należy żywić nadzieję, że czas oczekiwania na kolejne zmiany będzie krótszy, niż miało to miejsce w przypadku obecnej nowelizacji.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2014 r., poz. 101 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku karnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155.

- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r., poz. 396.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, Dz.U. z 2003 r., Nr 108, poz. 1020.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z 16 grudnia 2004 r., Nr 265, poz. 2644.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakres jej stosowania, Dz.U. z 2010 r., Nr 82, poz. 537.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz.U. z 2014 r., poz. 1145.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, Dz.U. z 2015 r., poz. 716.

LITERATURA

- BARGIEL-MATUSIEWICZ Kamilla, *Negocjacje i mediacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- BIEŃKOWSKA BEATA, *Nowy kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych*, [w:] Piotr KRUSZYŃSKI (red.), *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1999, s. 15-74.
- DUDKA Katarzyna, *Rola prokuratora w znowelizowanym postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1-2, s. 60-67.
- GIL Damian, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, (LEX Szkolnictwo Wyższe i Nauka online), [dostęp: 28.09.2015].
- GRUDZIECKA Magdalena, *KSIĄŻEK Jerzy, Narodziny idei wprowadzenia mediacji w Polsce*, [w:] Lidia MAZOWIECKA (red.), *Mediacja*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 320-333.
- GRUDZIECKA Magdalena, *Zawód mediator*, [w:] Andrzej GRETKOWSKI, Danuta KARBARZ (red.), *Mediacja w teorii i praktyce*, Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej, Stalowa Wola 2009, s. 251-263.
- GRZEGORCZYK Tomasz, TYLMAN Janusz, *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis Polska, Warszawa 2014.
- GRZESZCZYK Wincenty, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2007.
- KALISZ Anna, ZIENKIEWICZ Adam, *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- KRUSZYŃSKI Piotr (red.), BIEŃKOWSKA Beata, KULESZA Cezary, PISZCZEK Piotr, *Wykład prawa karnego procesowego*, Wydawnictwo Temida, Białystok 1998.

- KUŹELEWSKI Dariusz, Mediacja w postępowaniu karnym a zasada prawdy materialnej, [w:] Zbigniew SOBOLEWSKI, Grażyna ARTYMIAK (red.), Zasada prawdy materialnej. Materiały z konferencji, Krasieczyn, 15-16 października 2005 r., Wolters Kluwer Polska, Kraków 2006, s. 118-132.
- MAZOWIECKA Lidia, Szanse na mediację w postępowaniu przygotowawczym, „Prokuratura i Prawo” 10(2015), s. 91-95.
- Polskie Centrum Mediacji, Kodeks etyki mediatora, Warszawa 2003 (<http://mediator.org.pl/uploaded/dokumenty/kodeks%202006.pdf> [dostęp: 08.08.2015]).
- SKROBOTOWICZ Grzegorz, Rola mediatora w stanie prawnym po 1 lipca 2015 r. – nowe wyzwania i problemy – kilka uwag, [w:] Teresa GARDOCKA, Mariusz JAKUBIK (red.), Sytuacja procesowa uczestników postępowania karnego po 1 lipca 2015 roku, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, s. 11-20.
- SKROBOTOWICZ Grzegorz, Mediacja w sprawach o przemoc w rodzinie, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 3, s. 80-97.
- SKROBOTOWICZ Grzegorz, Zalety mediacji karnej, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2, s. 128-145.
- WACH Andrzej, Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2005.
- WALUK Janina, Projekt założeń kodeksu postępowania mediatora, „Mediator” 4(1998), nr 8, s. 10-17.

MEDIACJA W ZMIENIONYM MODELU POSTĘPOWANIA KARNEGO ZAGADNIENIA WYBRANE

S t r e s z c z e n i e

Do polskiego systemu prawa karna mediacja wprowadzona została wraz z wejściem w życie Kodeksu postępowania karnego, czyli od dnia 1 września 1998 r. Stwierdzić zatem należy, że funkcjonuje już od ponad 17 lat. Niestety, jednak ciągle pozostaje instytucją bliżej nieznaną przeciętnemu obywatelowi. Dodatkowo, wiele osób jeżeli nawet posiada wiedzę o takiej formie ADR, to nie jest sobie w stanie wyobrazić – po pierwsze – możliwości spotkania się poza sądem z domniemanym sprawcą przestępstwa, a po wtóre – rozmowy zakończonej ewentualnym pogodzeniem się oraz określeniem sposobu naprawienia wyrządzonego zła. Mając na uwadze powyższe spostrzeżenia, uzasadnione było przybliżenie tego narzędzia sprawiedliwości naprawczej, szczególnie że mediacja karna doznała istotnych zmian legislacyjnych, które weszły w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Artykuł składa się z trzech części merytorycznych, które poświęcone zostały osobnym blokom tematycznym opisującym zagadnienia z zakresu mediacji karnej.

Słowa kluczowe: ofiara; sprawca; mediacja; mediator; ADR; ugoda; proces karny

MEDIATION IN THE MODIFIED MODEL OF CRIMINAL PROCEDURE
SELECTED PROBLEMS

S u m m a r y

Penal mediation was introduced to the Polish legal system when the Code of Criminal Procedure entered into force on 1 September 1998. This legal instrument has been therefore available for over 17 years, however, unfortunately it still remains largely unknown to an average citizen. Furthermore, many people, even if they are familiar with this form of alternative dispute resolution (ADR), cannot imagine either the opportunity to meet with the alleged perpetrator of the crime out of court, or the possible reconciliation talks resolving the dispute and finding a way to compensate for the damage caused. With above observations in mind, it is reasonable to conduct this “tool” of restorative justice, especially that the model of penal mediation was modified in 2015. The article was divided into the three parts and each part described different issue of penal mediation.

Key words: victim; offender; mediation; mediator; ADR; agreement; criminal trial